

da li da mu verujemo?

želidrag nikčević

Šta rade kritičari? Oni razmišljaju ovako: »Pa dobro, šta radi Basara?« On razmišlja ovako: »Nemoguće je napisati nešto što nije priča. Ali, šta rade kritičari? Oni razmišljaju ovako: »U jednom od (tako karakteristično neobaveznih) autopoetičkih tekstova Basara sopstvenoj prozi pripisuje sintetičke ambicije. Nešto što može delovati veoma nepromišljeno: pompeano uopštavanje u vremenu skromnih mic-po-mic zahvata u rasplinuto telo sveta. Evo konačno pisca koji govori važne stvari. Njegov početni, radikalni, zbujući gest (negacije stvarnosti koju poznajemo) mora biti na trenutak zaboravljen. Znanje je moć. Basara ga pomera, ali ga ne razara. Ništa nas ne sprečava da njegovu nonšalanciju prihvativimo zdravo za gotovo. Proza doista jeste autentično iskustvo apsurda. Jedino, pa prema tome autentično. Ali: samo u već pretostavljenim granicama. To su granice Basarinog teksta; on traži pokoravanje. Apsurd je logičan ishod svekolike racionalnosti. Ne postoji drugačiji svet. Tekst je jedini modalitet iskustva dostojan pažnje, a njegovu složenost mogu doživeti samo ako pristanem na beskrnjau autoreferencijalnost. Pisac ne može izbeći jezik logike (tautologije — da li je to previše?); on konstruiše nove modalitete svesti — zasluženi aplauz — i šta se dešava? Baš ništa. Još jedan adut koherencije biva izigran lakom rukom zakletog nihiliste, vraćamo se u okrilje nenapisanog sveta: njegov nered sad je još poželjniji. Ovakao: »Mislio sam da sam pronašao nihilizam 1953. godine, i kad sam ustanovio da nije tako izgubio sam interes.« Dž. Bart Basara razmišlja drugačije. Ako je svaka globalnost lažna globalnost, a svaka koherencija lažna koherencija — zar nije logičnije (i zanimljivije) konačno odustati od laganog napredovanja prema izvesnoj propasti, i stupiti — bez metafizičkih pomagala — pred tamni predmet čežnje? I odmah prihvata izveštajnost pisanja kao jedini stvarno autentičan stav. Najkraći mogući put. Analoško mišljenje je samo (opet logikal) posledica ove opšte sklonosti prema prečici — koja je nemoguća. I baš zbog toga što je nemoguća — toliko verovatna. Bezbrizno poigravanje civilizacijskim kompleksima kod Basare je podjednako naivan i neodoljiv konstituent priče o beskrnjau nazadovanju. On govori kada do je strahovita blokada filozofskog diskursa Zapada — dečja igra. Najapsurdnije konstrukcije bivaju obuzdane sopstvenim predlogičkim poreklom: Basara je logičan do nepodnošljivosti. Sve finese nihilističkog manirizma izložene su bezazlenom treningu: metafizika je smešna. Paradoks funkcioniše besprekorno i na ravni iskustva i na ravni pisma — treba samo pristati na njegovu neekskluzivnost. »Ontološki je podjednako utemeljen Paja Patak, koji se svakodnevno pojavljuje na novinskim stupcima, u kvadratičima stripova, koliko i bilo koji čovek.« Da li da mu verujemo? Šta god vi

sad odgovorili, to neće biti relevantno za paradoksalni omaž novoj zbilji. Horizont je (opet pompeznom analogijom) protegnut preko granice ubičajene supstancialne izdržljivosti. A opet hoće da bude (mora biti) doslovno shvaćen: dakle ontološki utemeljen. »Ako nešto i jeste apsurdno, zašto se uzbudivati zbog toga?« — povlači značajne, definitivno ne-zbiljske, neozbiljne konsekvene. To bi mogla biti najveća ironija Basarinog koncepta — da se njegov radikalni nihilizam ispozna posve logičnim (simuliranim, »skraćenim«) diskursom. Opšta intonacija ove proze otvoreno je filozofska, po rubovima, doduše, privremeno destabilizovana i — na neki način — degradirana iluzivnim sekvencama. Šta zbujuje kritičare? Basara ignorise ustaljenu podelu rada. Njegov registar nije prilagođen pedantno baždarenom recepcijском mehanizmu, a ikonografska čitkost njegove proze — umesto da nas vodi omiljenim stranputcama — bira svoj put. Postoji izvesna zlo-

kobna sitničavost koja nas sprečava da mislimo od jednom — a na tegobnoj analitičkoj stazi instrumenti se prilagodavaju, i mi se menjamo — jer nam to prija. Iza Basarinog teksta pomalj se drugačije znanje — »nerazoren, ali pomereno.« Ono je fikcija.

Razlika između logičnog i istorijskog pogleda na iskustvo (pri čemu absolutno privilegovanje prvog podrazumeva neku vrstu čiste, nevine subjektivnosti — što je u najmanju ruku sporna operacija) kod Basare je prikrivena (ili, bolje rečeno — izgladena; razliku spremno zapostavljamo čim se domognemo superiornijeg horizonta) veoma doslednim i veoma inventivnim karikiranjem vodećih istorijskih paradigm. Na ovom nivou uopštavanja svi putevi zaista vode u Nihil. On razmišlja esencijalistički, ne upuštajući se u preciznije analize (. . . jer same ideje, nalik uzrocima dogadaja u prirodi, uvek se povlače izvan domašaja naših analitičkih instrumenata. . . « R. Skoulz). Nije ni čudo što nam njegove analogije izgledaju tako uverljivo: one nisu antilogične, već — na ograničeno paradoksalan način — antelogične. Basarin prozni koncept simulira suverenost filozofskog diskursa. Dinamičujući ga znanjem-koje-je-fikcija on uspeva da (uvek iznova) rekonstruiše dekonstruisano — i da, pri tome, sačuva onaj intrigantni potencijal neophodan za podsticanje čitalačke neverice. Privid značajnosti deluje skrivenim putevima, ali deluje — u to se nije teško uveriti. Završen citat.

kako napisati već napisanu priču

(svetislav basara: uvod u shizofreniju)

miljurko vukadinović

Uvod

a) eroški

Za erošku uzajamnost potrebna su najmanje dva partnera i to iškusan pisac poput Basare (1953), žna, te nam ih odmah predstavlja. To su: prethodni (polazišni) tekst i potonji (ishodišni) tekst. Čitaocima i retkim tumačima (kojima ovaj pisac začudo ne oskudeva) prepusteno je zadovoljstvo teksta koji je zadata eroška igra.

b) realistički

Pisac Svetislav Basara, autor priče »Uvod u shizofreniju« (1982) u tematu »Književne kritike« (1—2/87) »Mlada srpska proza ili proza razlike« (priredivač M. Srebro) objavljuje priču »Uvod u shizofreniju« koja je i najovašnijim uvidom u očitom i neporecivom sedežstvu sa istimenim prethodnim tekstrom. I tu igra ova počinje.

c) esejički

Da je u pitanju čitalačka obmana ili piščev hir (ako se ima u vidu mladosrpski prozni kontekst u kojem prirodno i Basarinoj priču čita mo) nije isključeno, ili je, pak, u pitanju »tanana subverzija« što odvodi ravno do istančanih razlika koje »navodenje bez navodnica« (ali sa neprekivenim ukazivanjem na izvornik), iznurivanje pre teksta gde je palipsesno ka načelo prozne akcije, što je ništa drugo do »češnje« o samoj »dno trajnosti« polazišne priče... ili je to, na posletku, samo još jedna prozna strategija iz zavodljivog obilja proznih postupaka čiji smo svedoci još od »Priča u nestajanju« (1982). . .

Razrada

podrazumeva da je Uvod već iščezao a kako je još rano za neke izvesnije zaključke osta-

je da se pozabavimo piščevom poetikom odstupanja od osnovnog teksta kao svesnom programom strategijom i valjanom čitalačkom intrigom.

Kako nije reč o rečenicama »istrgnutim iz konteksta neke sudbonosne priče o kojoj ne znamo ništa« valjalo bi najpre pogledati prirodu i karakter intervencija kao vida odstupanja od »priče u kojoj sve znamo«, a potom videti kako opstjava »utrošak priče« kao i dokle seže obilna oštrica »viška priče«.

Spisak intervencija je poduži i on uključuje: beli/rupe u tekstu (1), mrlje (2), ispravljene štamparske greške (3), dopisane/otpisane reči/rečenice (4), privilegovanje/podcrtavanje određenih reči, sintagmi, delova rečenica (5)... čime se očito spisak ne katanči. (1) Beline kao rupe u osnovnom tekstu. Repovi teksta ostaju bez dopisivanja kao praznine u priči. Tako je prva belina »protulala« 9 rečenica gotovo na samom početku priče. Rupa je situirana na sredini stranice i ostavlja repove/restlove rečenice oko sebe. Druga i treća rupa u tekstu nalaze se na istoj stranici znatno menjujući njen grafički izgled i, narocito, dovodeći do znatnog prekida u priči (najvećeg) jer je na belinu »otpalo« 25 rečenica a »preteklo« je samo 15 i to ne u kontinuitetu... Verujem da je ovaj beli upad u priču već priča za sebe a ne samo prolazna smetnja u kretanju kroz osnovni tekst.

(2) Mrlje nećemo uočavati kao likovni gest određene težine saglediv u kakvom likovnom kontekstu već kao smetnje u tekstu koju su više no kontrast rupama/belinama u grafičkoj vizuri stranice. U jednom času te mrlje su podsećale na insektu, crne bubice koje su zalutale u knjigu, a ova se iznenada sklopila i poput kak-